

Kerncijfers 2012

Gastvrijheidseconomie

NEDERLANDS BUREAU
VOOR TOERISME & CONGRESSEN

**Gastvrij
Nederland**

Nationale Raad
toerisme, recreatie,
horeca en vrije tijd

Economisch belang sector

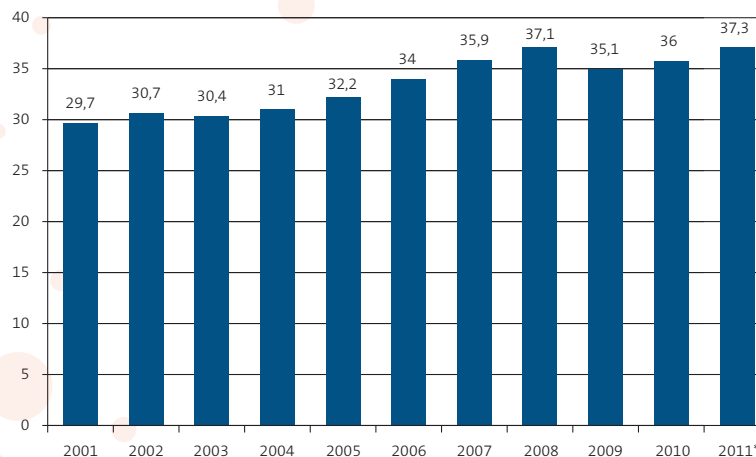
Bestedingen en werkgelegenheid* toerisme en recreatie in Nederland in 2011**

	Inkomend toerisme	Binnenlands toerisme	Uitgaand toerisme	Totaal
Toeristisch (x mld. €)	6,4	17,8		
Zakelijk (x mld. €)	1,3	3,0		
Uitgaven van uitgaand toerisme dat in Nederland achterblijft (x mld. euro)			4,4	
Totaal (x mld. €)	7,7	20,7	4,4	32,9
Aankoop duurzame recreatiegoederen (x mld. €)				2,5
Sociale overdrachten (x mld. €)				1,9
Totale economische betekenis toerisme en recreatie (x mld. €)				37,3
Aandeel bruto nationaal product				2,8%
Toeristische banen				412.000
Aandeel totaal aantal banen in Nederland				4,5%
Toeristisch arbeidsvolume (fte's)				255.000
Aandeel totaal arbeidsvolume (fte's) in Nederland				3,8%

Bron: CBS
(Tourism Satellite Account)

* Voorlopige cijfers
** De Tourism Satellite Account (TSA) hanteert een strakke definitie van de gastvrijheidseconomie. Bestedingen aan vrijetijdsactiviteiten die korter duren dan twee uur blijven buiten beschouwing. Daarnaast worden niet alle relevante bestedingscategorieën meegenomen (bijvoorbeeld fun shoppen). Verder gaat het bij de TSA alleen om de directe bestedingen; effecten bij toeleverende partijen worden niet meegenomen.

Ontwikkeling totale bestedingen* toerisme en recreatie in Nederland (x mld. €)

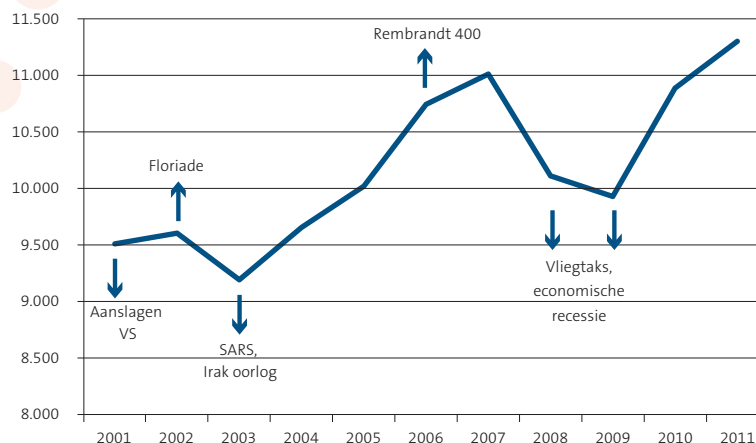

Bron: CBS (Tourism Satellite Account)

* Voorlopige cijfers

Inkomend toerisme

Ontwikkeling inkomend toerisme van Nederland (gasten, zowel toeristisch als zakelijk, x 1.000)

Bron: CBS

Inkomend toerisme van Nederland (gasten, zowel toeristisch als zakelijk) naar land van herkomst (x 1.000)

	2007	2008	2009	2010	2011	+/- '11/'10
Duitsland	2.833	2.669	2.744	2.848	2.978	5%
Groot-Brittannië	1.902	1.639	1.409	1.555	1.508	-3%
België	1.101	1.109	1.172	1.257	1.345	7%
Frankrijk	613	575	574	669	666	0%
Italië	398	370	369	443	438	-1%
Spanje	436	368	351	440	425	-3%
Zwitserland	177	151	164	181	202	11%
Denemarken	163	148	135	150	137	-9%
Rusland	95	107	101	122	146	20%
Zweden	116	112	100	114	125	10%
Noorwegen	92	93	91	102	110	8%
Finland	54	54	46	52	66	27%
Overig Europa	924	890	890	855	869	2%
Verenigde Staten	991	800	767	900	952	6%
Canada	126	116	104	128	132	3%
Brazilië	60	61	60	85	102	20%
Overig Amerika	96	91	86	110	133	21%
Japan	130	116	100	120	112	-7%
China (incl. Hongkong)	125	129	147	126	157	25%
India	42	51	50	64	68	6%
Overig Azië	321	260	267	313	354	13%
Australië & Oceanië	121	112	109	147	159	8%
Afrika	92	84	84	103	115	11%
Totaal	11.008	10.104	9.921	10.883	11.299	4%

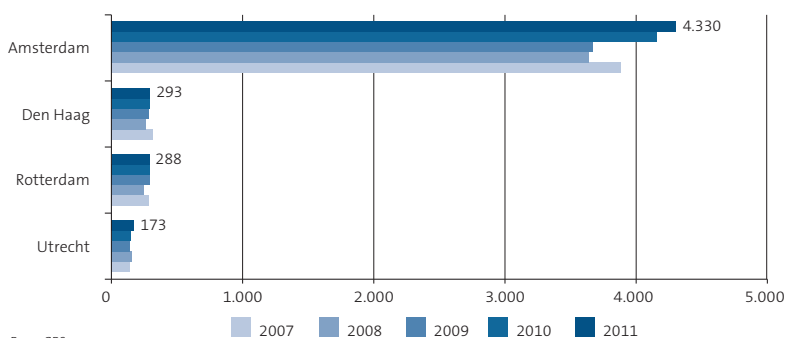
Bron: CBS, bewerking NBTC

Inkomend toerisme van Nederland (gasten, zowel toeristisch als zakelijk) naar toeristengebied als bestemming (x 1.000)

	2007	2008	2009	2010	2011	+/- '11/'10
Vier grote steden	4.789	4.330	4.391	4.922	5.107	4%
Noordzeebadplaatsen	1.426	1.343	1.374	1.492	1.491	0%
West- en midden Brabant	663	596	561	683	685	0%
O-Brabant, N-M Limburg, Rijk v. Nijmegen	532	491	467	465	493	6%
IJsselmeerkust	307	287	343	298	276	-8%
Zuid-Limburg	342	348	283	316	323	2%
Deltagebied	275	244	220	228	276	21%
Waddeneilanden	204	199	208	202	230	14%
Veluwe en Veluwerand	234	215	202	204	214	5%
Groningse, Friese en Drentse zandgronden	153	137	162	146	139	-5%
Twente, Salland, Vechtstreek	208	229	161	184	184	0%
Utrechtse heuvelrug, het Gooi	147	119	124	147	149	1%
Meren Friesland en omstreken	86	71	75	74	95	28%
Hollandse en Utrechtse meren	67	58	57	50	64	28%
Achterhoek	45	58	45	45	68	50%
Gelders rivierengebied	37	31	20	29	22	-24%
Overig Nederland	1.495	1.351	1.228	1.399	1.485	6%
Totaal	11.008	10.104	9.921	10.883	11.299	4%

Bron: CBS

Inkomend toerisme van Nederland (hotelgasten, zowel toeristisch als zakelijk) in grote Nederlandse steden (x 1.000)

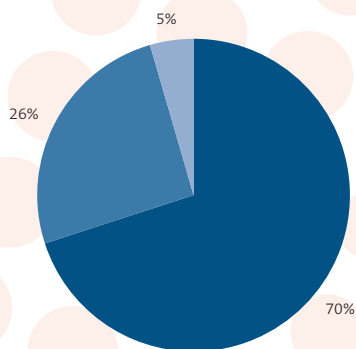
Bron: CBS

Inkomend toerisme van Nederland (gasten, zowel toeristisch als zakelijk) naar type accommodatie (x 1.000)

	2007	2008	2009	2010	2011	+/- '11/'10
Hotel	8.713	8.035	7.754	8.727	9.027	3%
Bungalowparken	1.346	1.282	1.290	1.323	1.437	9%
Campings	867	682	756	734	746	2%
Groepsaccommodaties	82	106	121	99	91	-9%

Bron: CBS

Motief en aantal inkomende verblijfgasten voor bezoek aan Nederland in 2011 (aantal gasten x 1.000)

■ Vakantie; 7.848 gasten ■ Zakelijk; 2.910 gasten ■ Overig; 542 gasten

Bron: NBTC, Onderzoek Inkomend Toerisme 2009, bewerking 2011 NBTC

Top 5 internationale zakelijke verblijfgasten in Nederland in 2011 (x 1.000)

1	Britten (485)	3	Belgen (274)	5	Fransen (204)
2	Amerikanen (310)	4	Duitsers (251)		

Bron: CBS; bewerking NBTC, Onderzoek Inkomend Toerisme

Aantal internationale congressen per land naar definitie ICCA en UIA

Plaats	Land	ICCA*		Land	UIA**	
		2010	2011		2010	2011
1	Verenigde Staten	623	759	Singapore	835	1.011
2	Duitsland	542	577	Verenigde Staten	944	752
3	Spanje	451	463	Frankrijk	774	626
4	Groot-Brittannië	399	434	Japan	748	609
5	Frankrijk	371	428	Republiek Korea	512	553
6	Italië	341	363	België	611	546
7	Brazilië	275	304	Oostenrijk	412	442
8	China P.R.	282	302	Duitsland	529	440
9	Nederland	219	291	Spanje	613	430
10	Oostenrijk	212	267	Australië	375	346
11	Canada	229	255	Nederland	350	323
12	Zwitserland	244	240	Groot-Brittannië	383	295
13	Japan	305	233	Italië	360	270
14	Portugal	194	228	Hongarije	188	231
15	Republiek Korea	186	207	Zwitserland	325	220
Totaal		9.120	10.070	Totaal	12.054	10.743

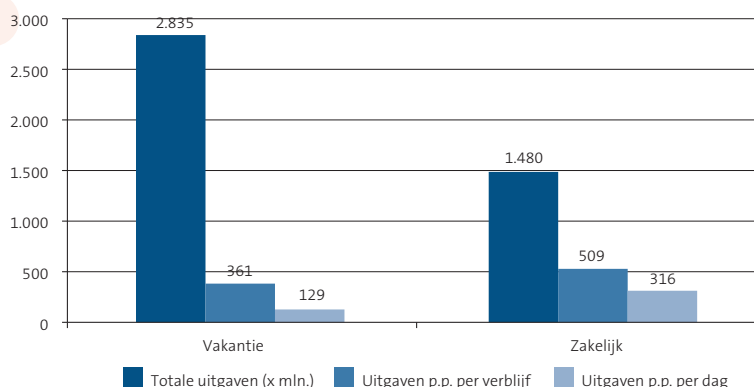
Bron: ICCA

* Criteria int. congres: min. 50 participanten, reguliere basis, congres moet zich tussen tenminste 3 landen bewegen en het betreft de associatiemarkt

Bron: UIA

** Criteria int. congres: min. 250 participanten, waarvan min. 40% buitenlands, min. aan nationaliteiten 5, min. duur van het congres 2 dagen, het betreft de non-corporatemarkt (associatie- en gouvernementele congressen)

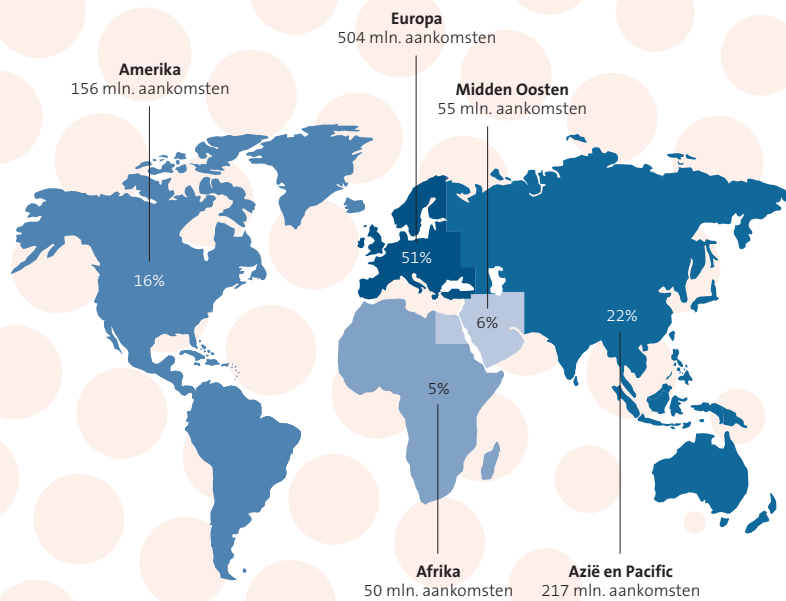
Bestedingen inkomende verblijfgasten naar motief van bezoek aan Nederland in 2011 (in €)

Bron: NBTC, Onderzoek Inkomend Toerisme 2009, bewerking 2011 NBTC

Internationaal toerisme

Omvang en aandeel internationale aankomsten naar regio in 2011*

Totaal wereld: 983 mln. aankomsten

Bron: UNWTO

* Voorlopige cijfers

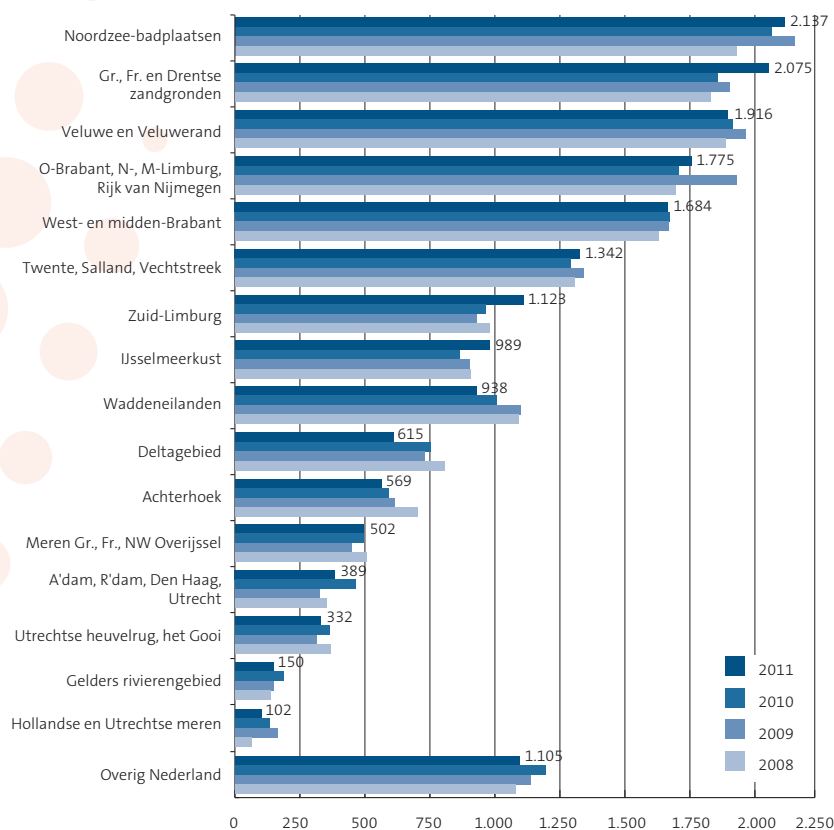
Binnenlands toerisme

Aantal binnenlandse vakanties van Nederlanders (x mln.)

	2007	2008	2009	2010	2011	+/- '11/'10
Vakanties 2 - 4 dagen	9,1	8,9	9,3	9,2	9,5	3%
Vakanties 5 - 8 dagen	5,8	5,9	6,0	5,7	5,6	-1%
Vakanties 9 dagen en meer	2,7	2,6	2,7	2,8	2,6	-6%
Totaal binnenland	17,6	17,4	18,0	17,7	17,7	0%

Bron: NBTC-NIPO Research, ContinuVakantieOnderzoek (CVO)

Binnenlandse vakanties van Nederlanders naar toeristengebied (x 1.000)

Bron: NBTC-NIPO Research, CVO

Binnenlandse vakanties van Nederlanders naar logiesvorm (x mln.)

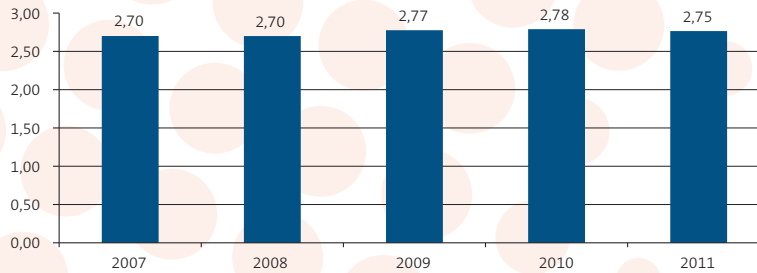
	2007	2008	2009	2010	2011	+/- '11/'10
- Bungalow/zomerhuisje	5,5	5,4	5,7	5,4	5,7	6%
- Hotel, pension	3,3	3,2	3,4	3,6	3,6	1%
- Kamperen	2,8	2,7	2,8	2,7	2,7	0%
- Overig	2,2	2,3	2,0	2,3	2,0	-13%
Totaal toeristische vakanties*	13,8	13,6	13,9	14,0	14,1	1%
Vakanties op vaste standplaatsen**	3,8	3,8	4,0	3,7	3,7	-1%

Bron: NBTC-NIPO Research, CVO

* Toeristische vakanties: alle binnenlandse vakanties die niet op vaste standplaatsen worden doorgebracht

** Vakanties op vaste standplaatsen zijn vakanties in eigen tweede woningen, op eigen boten, in eigen (sta)caravans op vaste standplaatsen

Bestedingen van Nederlanders aan vakanties in eigen land (x mld. €)

Bron: NBTC-NIPO Research, CVO

Meerdaagse zakenreizen van Nederlanders in eigen land in 2011

Participatie	Reizen Overnachtingen	520.000 reizigers per kwartaal
Frequentie		2,2 keer per kwartaal
Volume		4,55 miljoen reizen per jaar
Economische waarde		7,6 miljoen overnachtingen per jaar 1,45 miljard euro

Bron: NBTC-NIPO Research, ContinuZakenreisOnderzoek (CZO)

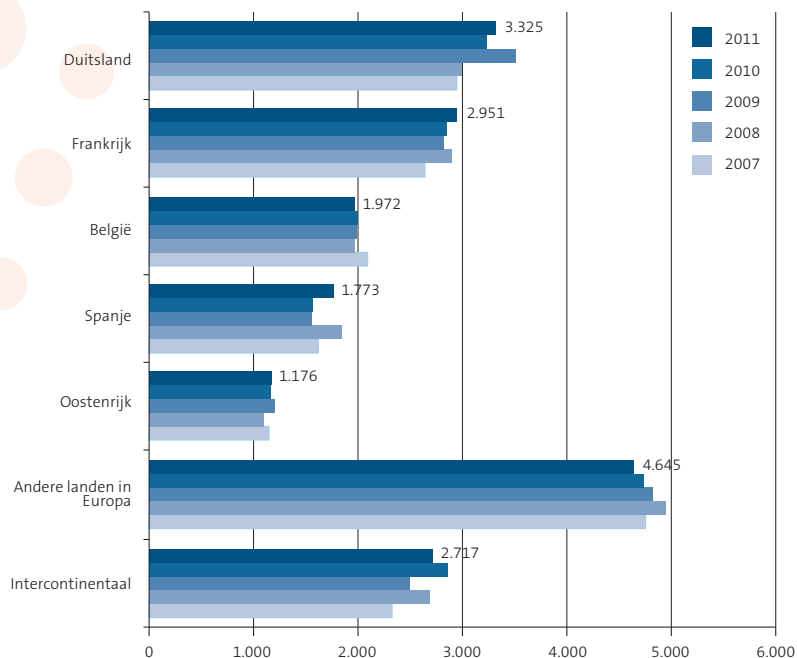
Uitgaand toerisme

Vakanties van Nederlanders in het buitenland (x mln.)

	2007	2008	2009	2010	2011	+/- '11/'10
Vakanties 2 - 4 dagen	3,7	3,4	3,8	3,6	3,7	2%
Vakanties 5 - 8 dagen	5,1	5,6	5,6	5,6	5,8	4%
Vakanties 9 dagen en meer	8,8	9,5	9,0	9,3	9,1	-2%
Totaal buitenland	17,6	18,5	18,4	18,4	18,6	1%

Bron: NBTC-NIPO Research, CVO

Vakanties van Nederlanders in het buitenland naar bestemming (x 1.000)

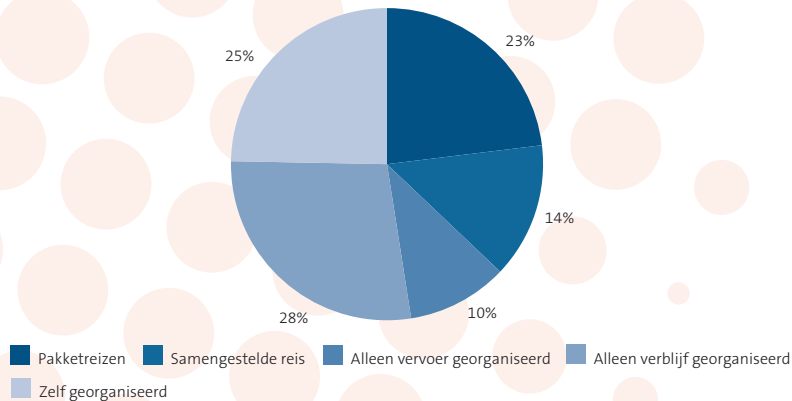
Bron: NBTC-NIPO Research, CVO

Vakanties van Nederlanders in het buitenland naar logiesvorm (x mln.)

	2007	2008	2009	2010	2011	+/- '11/'10
- Hotel, pension	7,4	7,7	7,7	7,8	7,8	0%
- Kamperen	2,9	3,0	3,1	3,1	3,0	-3%
- Bungalow/zomerhuisje	2,6	2,7	2,8	2,7	3,1	15%
- Appartement	1,9	2,0	2,1	2,0	2,0	0%
- Overig	2,8	3,0	2,7	2,9	2,6	-10%

Bron: NBTC-NIPO Research, CVO

Organisatiegraad vakanties van Nederlanders in het buitenland in 2011

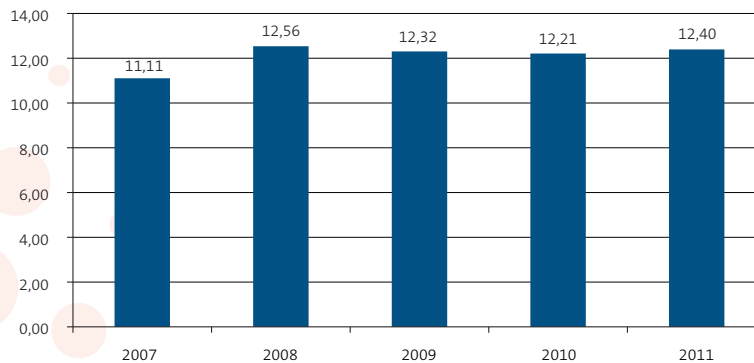
Bron: NBTC-NIPO Research, CVO

ANVR-georganiseerde reizen van Nederlanders naar het buitenland

Zomer 2011 + winter 2011/2012	Aandeel 2011	Groei % t.o.v. 2010
Vliegereizen	60%	8%
Eigen vervoer reizen	31%	-3%
Busreizen	4%	-9%
Treinreizen	1%	-14%
Cruises	1%	12%
Overig	3%	-13%
Totaal	100%	3%

Bron: ANVR-GfK travelscan

Bestedingen van Nederlanders aan vakanties in het buitenland (x mld. €)

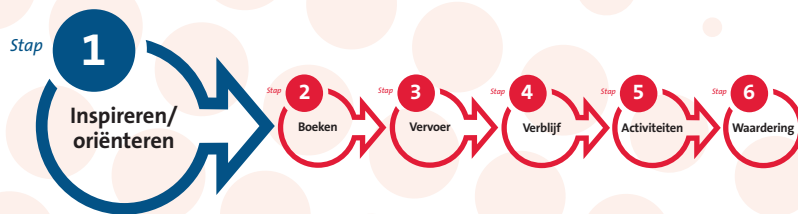

Bron: NBTC-NIPO Research, CVO

Eendaagse en meerdaagse zakenreizen naar het buitenland in 2011

Participatie	Reizen Overnachtingen	540.000 reizigers per kwartaal
Frequentie		2,4 keer per kwartaal
Volume		5,11 miljoen reizen per jaar
Economische waarde		16,3 miljoen overnachtingen per jaar
		3,8 miljard euro

Bron: NBTC-NIPO Research, CVO

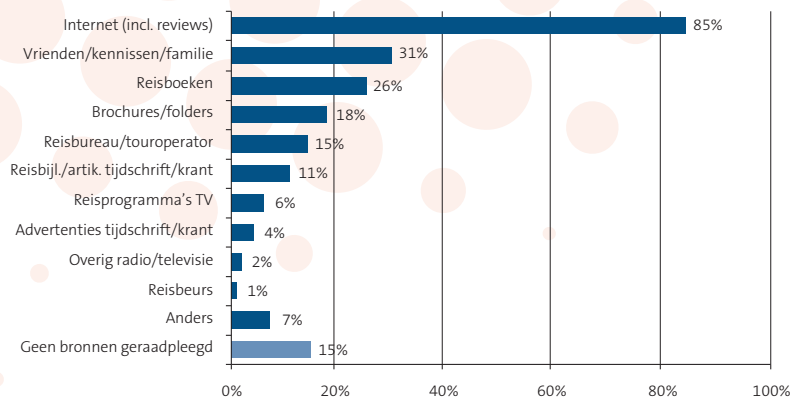

Gebruik van informatiebronnen door Nederlanders voor een dagtrip/korte vakantie in eigen land

Websites	80%
Familie/vrienden/kennissen	43%
ANWB	39%
VVV	37%
Reisgidsen	27%
Tijdschriften/magazine	17%
Kranten	15%
Televisie	7%
Social Media	6%
Radio	2%
Anders	3%
Geen van bovenstaande	3%

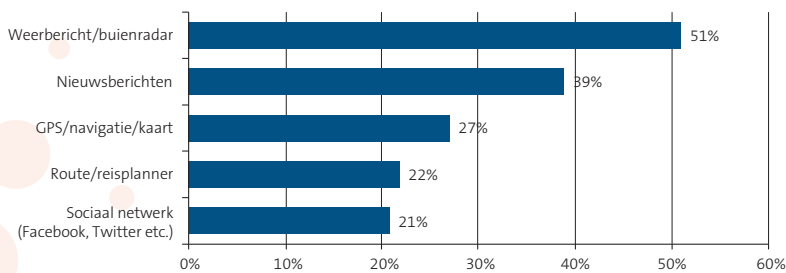
Bron: Blauw Research, in opdracht van VVV Nederland 2011

Geraadpleegde bronnen door buitenlanders voor een vakantie in Nederland in 2009

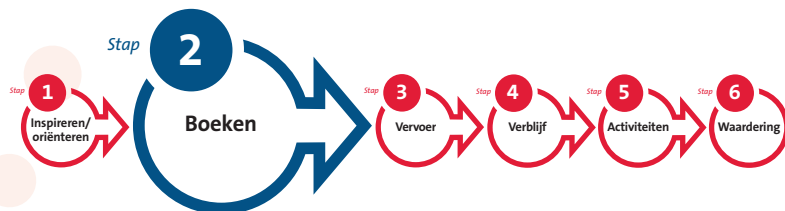
Bron: NBTC, Onderzoek Inkomend Toerisme

Top 5 meest gebruikte applicaties tijdens binnenlandse vakanties in 2010

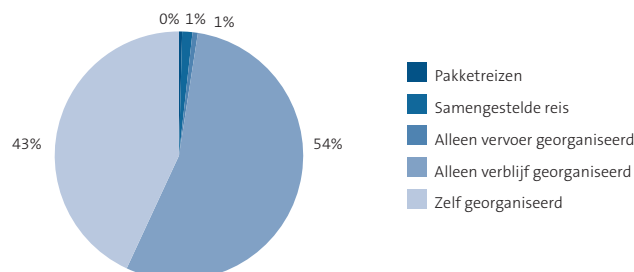

Bron: NBTC-NIPO Research, Onderzoek naar mobiel internet, social media en vakanties

Basis: Nederlanders in bezit van een smartphone en/of tablet

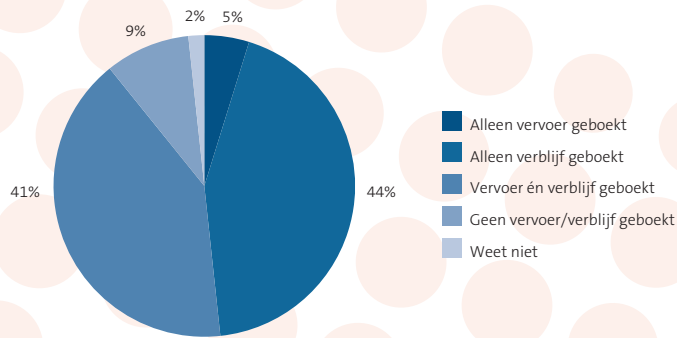
Organisatiegraad vakanties van Nederlanders in eigen land in 2011

Bron: NBTC-NIPO Research, CVO

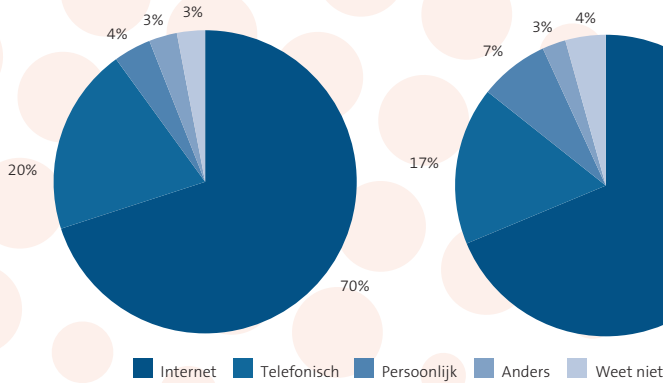

Organisatiegraad vakanties van buitenlanders in Nederland in 2009

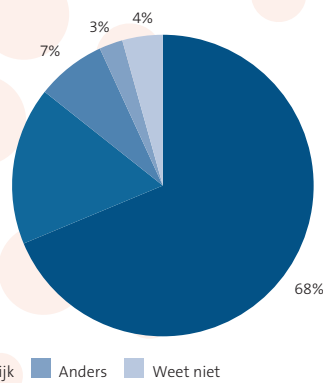
Bron: NBTC, Onderzoek Inkomend Toerisme

Wijze van boeken van vakanties van Nederlanders in eigen land in 2011

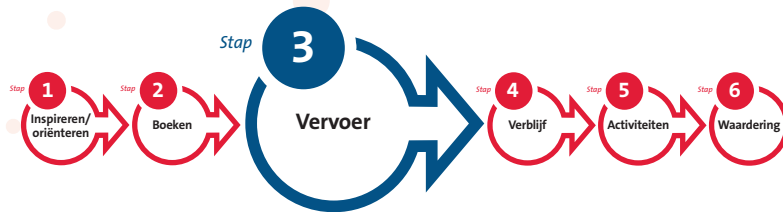

Bron: NBTC-NIPO Research, CVO

Wijze van boeken van vakanties van buitenlanders in Nederland in 2009

Bron: NBTC, Onderzoek Inkomend Toerisme

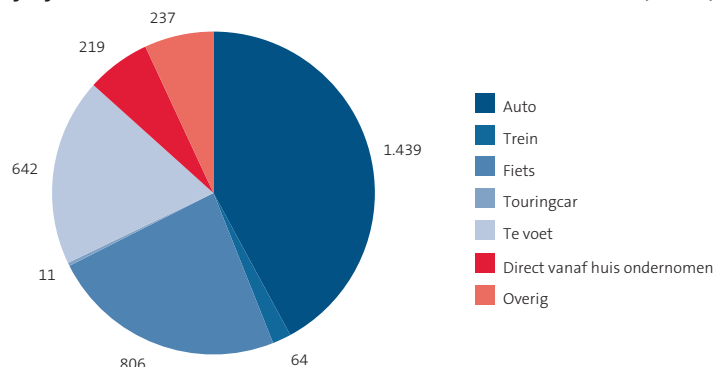

Vervoermiddel waarmee de langste afstand van de reis is afgelegd in 2011 (x 1.000)

	Binnenlandse vakanties	Vakanties van buitenlanders in Nederland
Auto	16.238	3.920
Vliegtuig	0	2.527
Trein	847	541
Touringcar, pendelbus	86	342
Boot: eigen of gehuurd/ferry	151	218
Fiets	218	68
Te voet	27	0
Overig	175	230

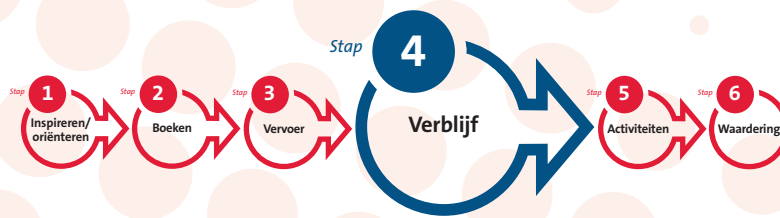
Bron: binnenlandse vakanties: NBTC-NIPO Research, CVO
 Bron: vakanties van buitenlanders in Nederland: NBTC, Onderzoek Inkomend Toerisme 2009, bewerking 2011 NBTC

Vrijtijdsactiviteiten* van Nederlanders naar vervoermiddel in 2010 (x mln.)

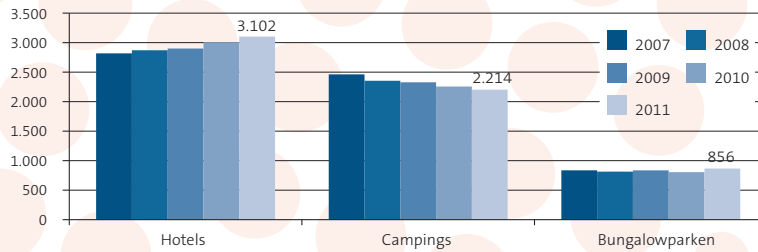

Bron: NBTC-NIPO Research, ContinuVrijTijdsOnderzoek (CVTO)

* Definitie vrijetijdsactiviteit: dagrecreatieve activiteit die buiten de eigen woning wordt ondernomen en waarbij men minimaal 1 uur van huis is

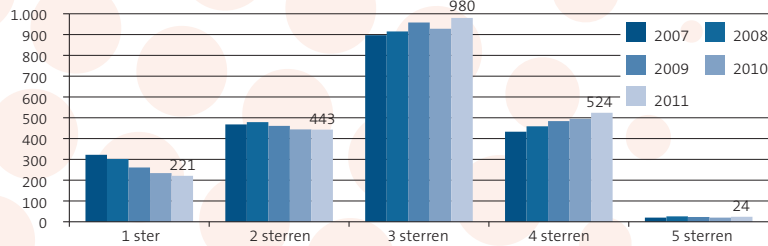

Ontwikkeling aantal accommodaties in Nederland naar logiesvorm

Bron: CBS en bedrijf Horeca en Catering

Ontwikkeling aantal hotels naar sterren

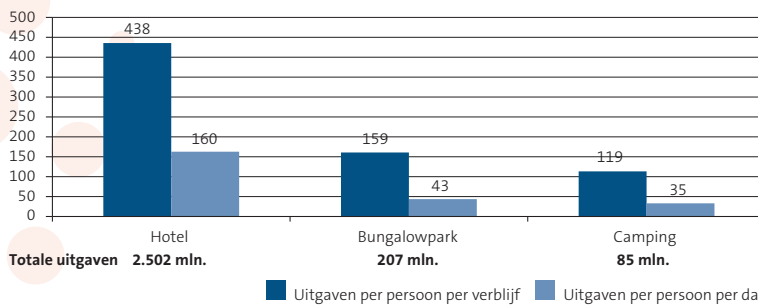
Bron: bedrijf Horeca en Catering

Aantal gasten naar land van herkomst en logiesvorm in 2011

	Totaal binnenlands (Nederland)		Totaal inkomend (Buitenland)		
Hotels	10.849		9.027		
Campings	2.676		746		
Bungalowparken	4.696		1.437		
Top 5 herkomstlanden					
	Duitsland	GB	Amerika	België	Frankrijk
Hotels	1.562	1.433	1.311	808	584
Campings	468	35	4	101	46
Bungalowparken	880	37	4	422	35

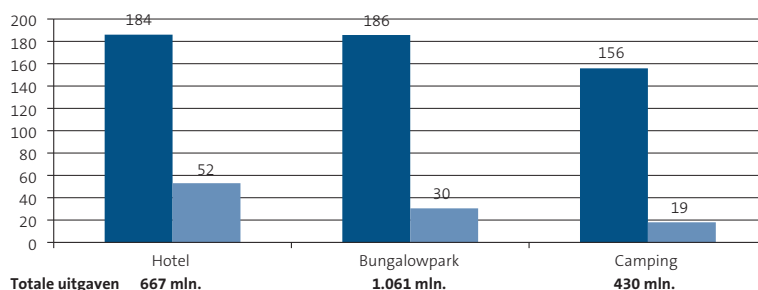
Bron: CBS

Bestedingen buitenlandse toeristen in Nederland met als bezoekmotief vakantie naar type accommodatie in 2011 (in €)

Bron: NBTC, Onderzoek Inkomend Toerisme 2009, bewerking 2011

Bestedingen Nederlandse toeristen in binnenland naar type accommodatie in 2011 (in €)

Bron: NBTC-NIPO Research, CVO

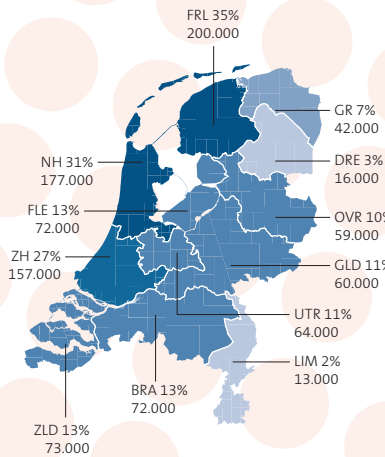
Vakanties van Nederlanders met een kajuitjacht in 2009

	Eigen kajuitjacht	Niet in eigen bezit
Aantal vakanties	576.000	94.000
Aantal vaardagen	4.600.000	500.000
Totale bestedingen (excl. vaste kosten)	76 miljoen euro	20,5 miljoen euro

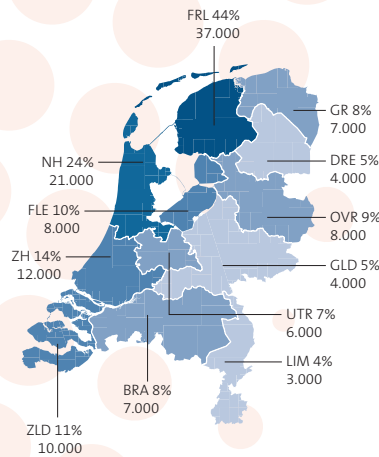
Bron: NBTC-NIPO Research, botenpanel 2009

Bestemmingsprovincie(s) vakanties met:

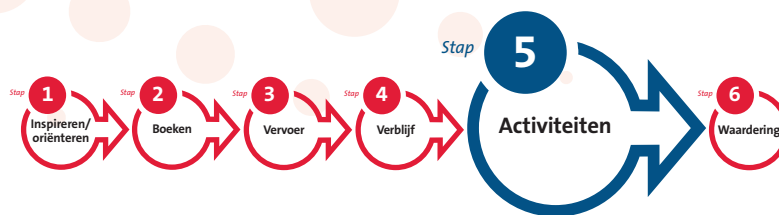
Eigen kajuitjacht

Niet in eigen bezit

Bron: NBTC-NIPO Research, botenpanel 2009
Basis: bootvakanties in Nederland waarbij de betreffende provincie is aangedaan

Ondernomen activiteiten door buitenlandse verblijfgasten tijdens vakanties in Nederland in 2009

Wandelen	61%
Bezienswaardige/historische plaatsen/locaties	59%
Bar/café	59%
Funshoppen/winkelen	55%
Gastronomisch restaurant	49%
Museum	47%
Strand voor strandwandeling/uitwaaien	39%
Rondvaartboot	35%
Natuurgebied/bos	31%
De Wallen in Amsterdam	29%
Fietsen	29%
Strand voor zonnebaden	19%
Uitgaan/clubbing	17%
Coffeeshop bezocht	16%
Familie/vrienden	13%
Zaansche Schans/Volendam/Marken	13%

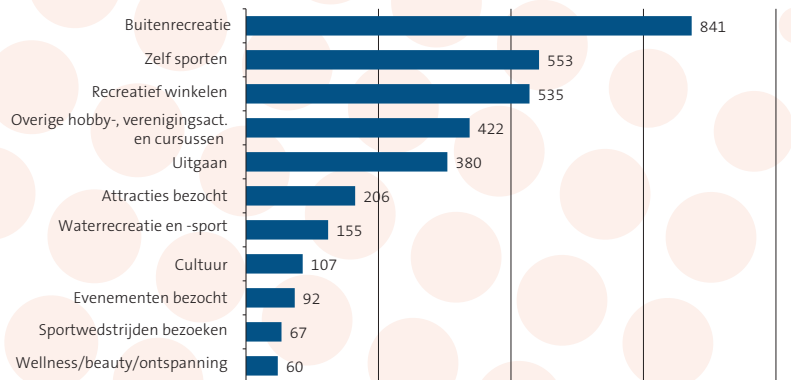
Bron: NBTC, Onderzoek Inkomend Toerisme

Ondernomen activiteiten door Nederlanders tijdens binnenlandse vakanties in 2011

Uit eten gaan (in restaurant)	63%
Tochtjes met de auto	54%
Wandelingen maken	54%
Funshopping (winkelen voor plezier)	38%
Zwemmen	36%
Bezoek aan natuurreservaat, natuurgebied	28%
Tochtjes met de fiets	27%
Bezoek aan bezienswaardige gebouwen	23%
Bezoek aan strand	19%
Bezoek aan museum, oudheidkamer	12%
Bezoek aan pretpark, attractiepark	10%
Uitgaan (café/discotheek)	10%
Bezoek aan dierenpark, safaripark, dolfinarium	8%
Zonnebaden	7%
Tochtjes met de bus of trein	6%

Bron: NBTC-NIPO Research, CVO

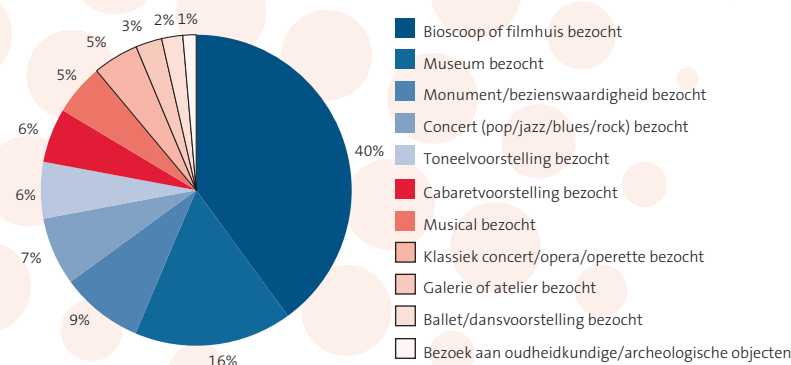
Ondernomen vrijetijdsactiviteiten* door Nederlanders in 2010 (x mln.)

Bron: NBTC-NIPO Research, CVTO

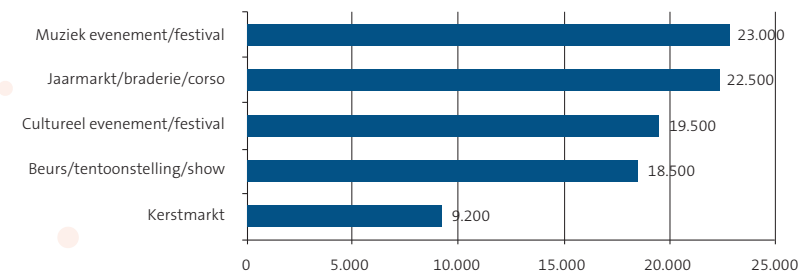
* Definitie vrijetijdsactiviteit: dagrecreatieve activiteit die buiten de eigen woning wordt ondernomen en waarbij men minimaal 1 uur van huis is

Ondernomen culturele activiteiten door Nederlanders in 2010

Bron: NBTC-NIPO Research, CVTO

Bezoek evenementen door Nederlanders in 2010 (x 1.000)

Bron: NBTC-NIPO Research, CVTO

Top 10 meest bezochte Nederlandse attractieparken, dierentuinen en musea (x 1.000)

	2009	2010	2011
1. De Efteling	4.000	3.900	4.125
2. Van Gogh Museum	1.451	1.430	1.600
3. Burgers' Zoo	1.525	1.470	1.505
4. Diergaarde Blijdorp	1.562	1.552	1.503
5. Attractiepark Slagharen	1.572	1.469	1.450
6. Duinrell (incl. Tikibad)	1.349	1.358	1.362
7. Natura Artis Magistra	1.208	1.135	1.261
8. Anne Frank Huis	986	1.050	1.104
9. Rijksmuseum Amsterdam	876	893	1.000
10. Ouwehands Dierenpark	930	905	935

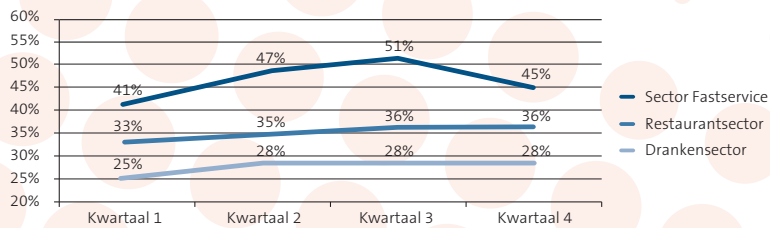
Bron: Respons - NBTC, Top 50 Dagattracties

Top 10 meest bezochte Nederlandse musea (x 1.000)

	2010	2011
1. Van Gogh Museum	1.430	1.600
2. Anne Frank Huis	1.050	1.104
3. Rijksmuseum Amsterdam	893	1.000
4. Sexmuseum Amsterdam "Venustempel"	510	510
5. NEMO	509	503
6. Het Nederlands Openluchtmuseum	437	462
7. Het Spoorwegmuseum	354	336
8. Hermitage Amsterdam	650	335
9. Paleis Het Loo	323	323
10. Kröller-Müller Museum	281	302

Bron: Respons - NBTC, Top 50 Dagattracties

Bezoekers aan horeca 2011, per kwartaal (als % van de Nederlandse bevolking)

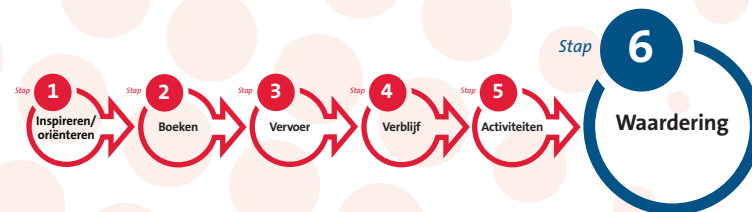

Bron: bedrijf Horeca en Catering

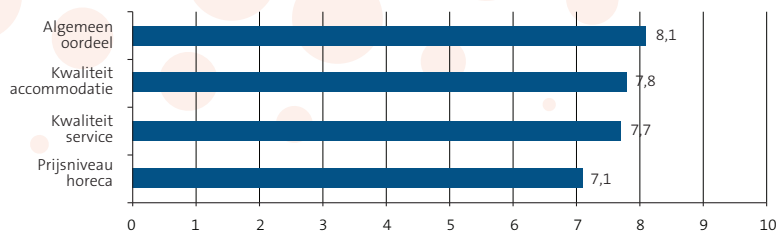
Uitgaven horeca: gemiddelde bestedingen per bezoek (in €)

	2007	2008	2009	2010	2011
Drankensector	11,1	11,1	10,6	11,2	11,3
Sector Fastservice	5,0	5,2	5,2	5,5	5,6
Restaurantsector	17,1	17,9	18,2	19,2	19,4

Bron: bedrijf Horeca en Catering

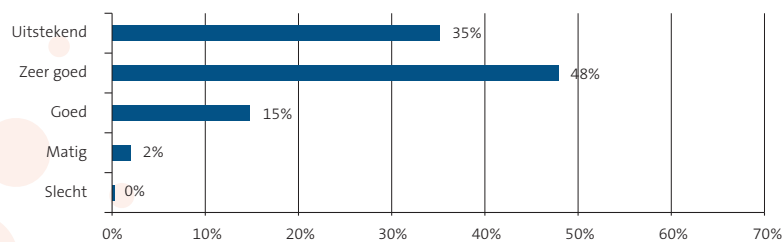

Algemeen oordeel vakanties van Nederlanders in eigen land in 2011 (in rapportcijfer)

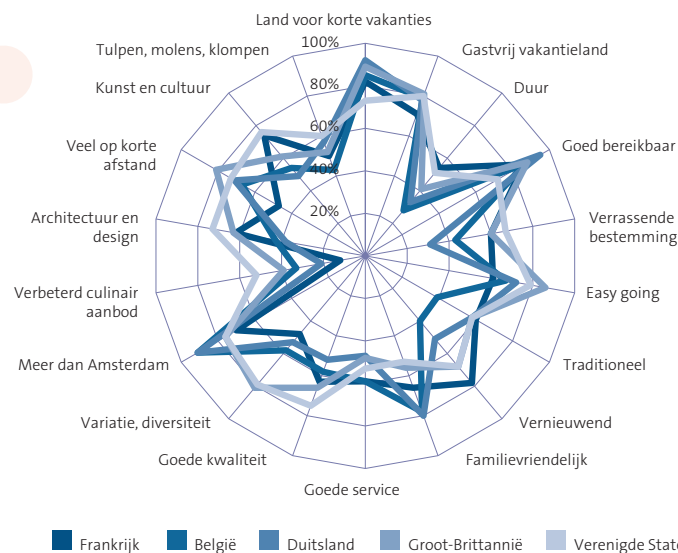
Bron: NBTC-NIPO Research, CVO

Waardering bezoek aan Nederland door buitenlandse gasten met als bezoekmotief vakantie in 2009

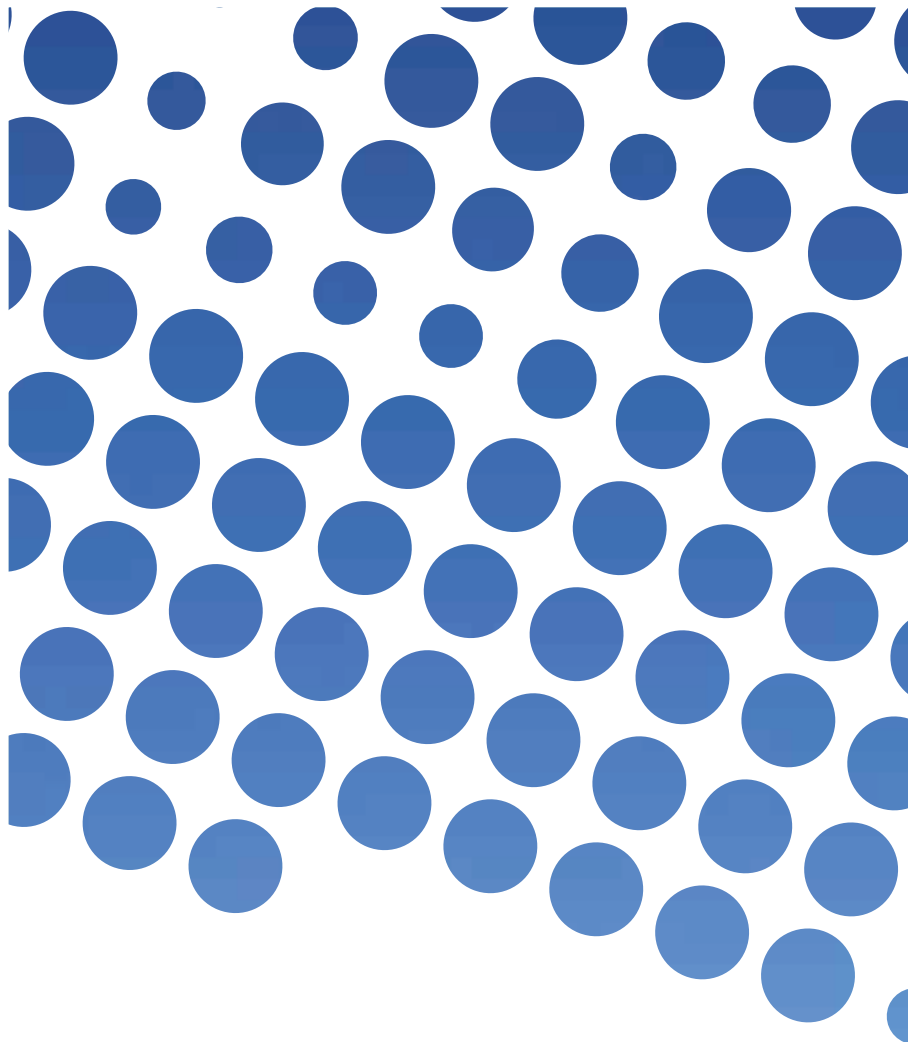

Bron: NBTC, Onderzoek Inkomend Toerisme

Imago van Nederland als vakantieland onder bezoekers 2008

Bron: NBTC, Holland imago-onderzoek

Leden van Gastvrij Nederland

- Gastvrij Nederland** www.gastvrij-nederland.nl
- Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen (NBTC)** www.nbtc.nl
- RECRON** www.recron.nl
- Koninklijke Horeca Nederland (KHN)** www.khn.nl
- HISWA Vereniging** www.hiswa.nl
- Algemene Nederlandse Vereniging van Reisonderningen (ANVR)** www.anvr.nl
- VVV Nederland** www.vvvnederland.nl
- ANWB** www.anwb.nl
- Nederlandse Museumvereniging** www.museumvereniging.nl
- Koninklijk Nederlands Vervoer** www.knv.nl
- Nederlandse Vereniging van Dierentuinen** www.nvddierentuinen.nl
- Vereniging Van EvenementenMakers** www.vvem.nl
- Club van Elf** www.clubvanelf.nl
- Vereniging Nederlandse Poppodia en -Festivals** www.vnpf.nl
- Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties** www.vscd.nl
- Schiphol Amsterdam Airport** www.schiphol.nl
- CLC-VECTA** www.clcvecta.nl